

Her Söze “Maydanoz”

ÖZKAN ÖZTEKTEN

Sürk Dil Kurumunun Genel Ağ’da kullanımda olan *Sesli Türkçe Sözlük*’ünde *maydanoz olmak* deyimini ‘olur olmaz her işe karışmak’ anlamıyla veriliyor (GA-1). Ömer Asım Aksoy’un *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*’nde yer almasa da merhum Ali Püsküllüoğlu, *her köfteye (çorbaya) maydanoz olmak* deyiminin anlamını ‘her işe burnunu sokmak, her şeye karışmak’ anlamıyla almış (Püsküllüoğlu 2006: 444). Eğer bir başka sözlükte *her söze (lafa) maydanoz olmak* deyimini yer alsa, bu verilere göre anlamı da her hâlde ‘olur olmaz her söze karışmak’ olur.

Son yıllarda, sözlerin kütüğünü araştırarak kitaplar yayımlayan, bulduğu verileri Genel Ağ’da boca eden ve gazete köşelerinde ‘söz cambazlığı’ yapan lafazanlar çoğaldı.

Malum olduğu üzere, uzmanlık (*profession*) isteyen bazı konularda ortalama olarak herkesin *maydanoz olmak* hakkı var gibidir: Siyaset, sağlık ve elbette dil. Bu yüzden de çevremizde uzman (*professional*) olmayan meraklılar (*amateur*) türeyiverir ve çoğunlukla ‘bence’li ya da ‘sanırım’lı başlayan ‘-dır, -dir’le noktalanın ‘*abkamlar kesilir*’.

Konu aslında *maydanoz olmak* ya da *abkam kesmek* deyimleri değil. Başlıkta tırnak içinde yazılmasından anlaşılımıştır her hâlde; ama yine de belirtmek gerekirse, bu yazının asıl konusu ‘maydanoz’un kendisidir.

Latince adı *petrōsēlīmum* olan bu bitkinin birçok dünya dilindeki adı da bu kökenden gelişmiştir: İng. *parsley*; Fr. *persil*; Alm. *Petersilie*; İsp. *perejil*; İt. *prez-zemolo*; E. Yun. *petroselinon* (πετροσελίον); Rus. *petruška* (петрушка); Rom. *patrunjel*; Çek. *petržel*; İbr. *petrosilia* (היליורטפ), *petrozilia* (היליסורטפ), Est. *aedpetersell*, *petersell*; Mac. *petrezsylem*, Fin. *persilja*, Jap. *pásèri* (パセリ), Kore. *pa-sulli* (파슬리) ve başka diller (Andrews 1949: 96-97; GA-2).

Erm. *azatkegh* (ազատկեղ); Farsça *cáferī* (جعفری), Hintçe *ajmod* (अजमोद),

Çince *xiāng cài* (香菜) ve Moğolca *yaŋşuy* (яншуй): başka sözlerin yanında (GA-2), Latince *petrōŋlīmum* kökeniyle ilgisi olmayan Türkiye Türkçesindeki *maydanaz* sözü için, yukarıda tarif edilen *amatör*lerden biri sözlüğünde Arapça *maḳdanus* / *maḳdanus* < Orta Yunanca *makedonēsi* alıntılanma sırasını vermektedir; yani buna göre Orta Yunancadaki sözü önce Arapça almış, Türkçe de bu sözü, Arapçadaki şekillerden alıntılanmış ve *maydanaz* yapmış. Peki, bu veri doğru olabilir mi?

Ustalarımızdan öğrendiklerimize göre, köken bilgisi (*etymology*) araştırmaları yapabilmek kolay değildir. Bir dilin sözleri hakkında bu tür araştırmalar yapabilmek için; her şeyden önce, o dili ve tarihsel gelişmesini, o dilin sahibi olan toplumu, o toplumun tarihini ve kültürünü ‘hiç küçümsemeden’ ya da ‘yermeden’ bilmek yanında, mutlaka o toplumun yan yana ya da iç içe yaşadığı diğer toplumların dilini de bilmek, en azından sözlüklerine ‘vâkif olmak’ gerekliliği vardır. Ayrıca sözcük bilimi (*lexicology*), ses bilgisi (*phonetics*) ve ses biliminde (*phonology*) de biraz okumuşluk gerekir. Üstelik bir de sözlük hazırlanacaksa sözlükçülük alanındaki (*lexicography*) ilkelerden de haberli olunmalı, bütün bunları da ‘ideolojik bir hırsıla’ değil, akademik bir tutumla başarmalıdır.

Gelelim Türkçe *maydanaza* köken olarak gösterilen Arapçanın aynı anlamdaki sözlerine:

Joseph Catafago tarafından hazırlanan eski bir Arapça-İngilizce ve İngilizce-Arapça sözlüğün birinci bölümüne alınmadığı hâlde, İngilizce-Arapça bölümünde *baḳdūnis* sözü verilmiş (Catafago 1858: 760): “Parsley, بقدونس, *baḳdūnis*”.

Steingass, ilk defa 1882 yılında Londra’da yayımlanmış Arapça-İngilizce sözlüğünde Arapçadaki sözü *baḳdūnas* olarak transkripsiyonlamış (Steingass 1993: 134): “بقدونس *baḳdūnas*, parsley”.

Wortabet ve Porter tarafından hazırlanmış ve ilk baskısı 1913 yılında yapılmış sözlükte harekeli olarak gösterilen söz *baḳdūnas*dır (Wortabet-Porter 2003: 275): “Parsley n. بقدونس *baḳdūnas*”.

Belot, Arapça-Fransızca sözlüğünde *baḳdūnas* karşılığı “persil” anlamını vermiş (Belot 1929: 38).

Hans Wehr’in ilk defa 1952’de Almanca olarak yayımlanmış ve “Irak’tan Fas’a kadar olan Arap dünyası”nın diline dayanan sözlüğünün 1976 yılında İngilizce olarak basılmış üçüncü baskısında söz, iki okunuşuyla da kayıtlanmış:

“بقدونس *baqdūnis*, *baqdūnas* parsley” (Wehr 1976: 68). Aynı sözlükte *maqdūnis* de kayıtlı (Wehr 1976: 916).

Stowasser ve Ani, Suriye Arapçasındaki sözün *baqdūnis* olduğunu gösterir (Stowasser-Ani 2004: 168): “parsley - *baqduunis*”.

Sarı, Arapça-Türkçe sözlüğünde *el-baḳdūnas*’ın karşılığını “maydanoz” olarak vermiş (Sarı 1984: 117).

Mutçalı, Arapça - Türkçe sözlüğünde harekeli olarak *baḳdūnas* sözünü vermektedir: “بقدونس maydanoz BOT.” (Mutçalı 1995: 64).

Türkçedeki *maydanoz* sözüne köken olarak gösterilen *maḳdanus* / *maḳdanus* sözlerinin hangi sözlüklerden elde edildiğini, bu kökenleri gösteren *amatör sözlükte* de verilmediği için, bulamadık; ama bu verilerden anlaşıldığı kadarıyla Arapçanın *maydanoz*unun ilk sesi ‘b’ ve son hecesinin ünlüsü de ‘düz’dür.

Arap harfli Türkçe sözlüklere gelince; Şemseddin Sami’nin 1901 tarihli *Kâmûs-ı Türki*’sindeki madde *maḳdanos* (مقدانوس) ve açıklamasında ‘yahud *maydanoz*’ denmiş, köken de Rumca *makedonēsi* (μακεδονήσι) gösterilmiş (Şemseddin Sami 1989: 1379).

Ahmet Vefik Paşa’nın *Lebçe-i Osmânî*’sinde *maydanoz* (مقدانوس) maddesinde köken kısaltmayla Yunanca olarak gösterilmiş (Ahmet Vefik 2000: 275).

Arap harfli son Türkçe sözlük olan Raif Necdet Kestelli’nin *Resimli Türkçe Kamus*’unda *maydanoz* (مقدانوس، میدانوز) maddesinde köken kısaltmayla Yunanca gösterilmiş (Kestelli 2004: 292).

Bunların dışında köken göstermese de Meninski, 1680 tarihli sözlüğüne hem *maḳdenoz* (معدنوز) hem de *magdanos* (مغدنس) maddelerini almıştır (Meninski 2000: 4766, 4793).

Kieffer ve Bianchi’nin iki ciltlik sözlüğünün 1837 tarihli ikinci cildinde hem *maḳdenoz* ~ *maḳdenos* hem de *magdanos* kayıtlı; ancak köken verilmemiş (Kieffer-Bianchi 1837: 945, 959).

Julius Theodor Zenker, ilk defa iki cilt hâlinde 1866-1876 tarihlerinde Leipzig’de basılmış sözlüğüne köken göstermeden farklı yazılışlarla *magdanos* ve *maḳdenos* sözlerini almıştır (Zenker 1979: 862, 866).

James Redhouse, *maḳdanos* ve *magdanos* şekilleriyle aldığı ve halk dilinde *maydanos* olduğunu belirttiği sözün kökenini ‘Gr.’ kısaltmasıyla μακεδονίστιον olarak göstermiştir (Redhouse 1978: 1906, 1921)

Söz, Batı Türkçesinin XIV., XV. ve XVI. yüzyıl metinlerinde de *maʿdenūs* (Şahin 2007: 587) ve *mağdenūs* (Önler 1990: 377) şeklinde geçmektedir.

Grönbech'in 1942'de yayımladığı ve *Codex Cumanicus*'a dayanan *Komanisches Wörterbuch*'un Kemal Aytaç tarafından yapılan çevirisinde *mangdanus* sözü 'maydanöz' anlamıyla ve '(Y.)' kısaltmasıyla yer almaktadır (Grönbech 1992: 131).

Bunlardan başka Türk Dil Kurumunca yayımlanan 1977 tarihli *Resimli Türkçe Sözlük*'te kaynak dil gösterilmese de parantez içinde 'Makedonya adından' diye belirtilmiş (RTS 1977: 398). 1998 tarihli *Türkçe Sözlük*'te *maydanöz* sözünün kökeni 'Yun. *makedonesi*' gösterilmiş (TS 1998: 1518). 2005 baskısında ise sadece kısaltmayla kökenin Yunanca olduğu belirtilmiş (TS 2005: 1355).

Peki, Türkoloji literatüründe bu sözle ilgili yazılı bilgi var mıdır?

Elbette ki vardır ve ilk sırada her hâlde rahmetli Hasan Eren'i anmazsak olmaz; çünkü etimoloji sözlüğünde özel bir madde var (Eren 1999: 290):

maydanöz < mağdanos 'yeşil yapraklı, özel kokulu, iki yıllık otsu bir bitki'
 < R μακεδονῆσι 'Petersilie'. - Rumca
 μαϊντανός, μαϊδανός biçimleri Türkçeden
 alınmıştır.
 Meyer: TürkSt 32; Tietze: Gr (1) 231/173;
 Andriotis: EL 195.

Müteveffa Andreas Tietze de *maydanöz*ün kökenini *makedonēsi* olarak vermiş ve ağızlardaki şekillerini de listeledikten sonra 'b'li şekillerin Türkçenin Arapçaya sınırı olan bölgelerde ve Arapça *baqdūnas*'ın etkisiyle ortaya çıktığını belirtmiş (Tietze 1955: 231):

173. μακεδονῆσι 'Petersilie': *mādenis* (Yozgat), *merdenoz*, *merdinoz* (Zonguldak), *baktenis* (Maraş), *bahteniz* *bağdeniz* (Gaziantep), *bahtenez* (Ankara, Gaziantep), *behteniz* (Gaziantep, Urfa) 'das-selbe' DD 1622, 1623, 1626, AD 2.12, OrtaAnad 250, GüneyDoğu 264, Anadİl 263, GazAğzı 3.67, UrfaAğzı 96, Die Hochsprache hat *maydanöz*, früher (seit dem 15. Jahrhundert belegt) *mağdanos*, *ma'danos* (MeyerTürk 32). Die Formen mit *b-* sind charakteristisch für das türkisch-arabische Grenzgebiet und hängen mit der arabischen Variante *baqdūnas* zusammen.

Derleme Sözlüğü'nde de 'b'li şekillerin; Mersin, Hatay, Gaziantep, Urfa, Diyarbakır ve Mardin'den derlendiği görülüyor (DS-II: 489):

bahteniz [bahdeniz, bahtenes, bahtenis, bahtunez, bakdanos, baktenis, behtenis, behteniz, bektenis, bodünüs] Maydanoz. (*Birecik -Ur.; *Kilis, -Gaz.; Kırıkhan, Amik *Ge-yikdağı -Hat.)

[bahdeniz]: (-Gaz.)

[bahtenes]: (-Ank.)

[bahtenis]: (*Reyhanlı Türkmenleri -Hat.)

[bahtunez]: (-Dy.)

[bakdanos]: (-Md.)

[baktenis]: (-Mr.)

[behtenis]: (-Hat. köyleri)

[behteniz]: (-Ur.; *Kilis -Gaz.)

[bektenis]: (-Hat.)

[bodünüs]: (Darisekisi *Mersin-İç.)

'm'li şekiller ise ölçünlü dildeki *maydanoz*'un türevleri olarak başka bölgelerden elde edilmiş (DS IX: 3100):

mādānis [maadünüs, mādenis, mādünüs] Maydanoz. (*Afşin -Mr.)

[maadünüs]: (*Bor -Nğ.)

[mādenis]: (-Yz.)

[mādünüs]: (-Nğ.)

Bulabildiğimiz sözlükler arasında, ilk sesi *m-* olarak gösterilen ve Türkçedeki *maydanoz*la ilişkili gibi gözükten verilerse şunlardır: Irak Arapçasındaki *ma'dinōs* "parsley - krafus, ma'Edinoos, ja'Efari." (Clarity vd. 2003: 126), Fas Arapçasındaki "*m'Edānus*" (Harrell vd. 2004: 96) ve Wehr'in bölge ve köken göstermediği *maq'dūnis* (Wehr 1976: 916). İlk ikisinin temel alındığı coğrafyalar, Türklerin de yaşadığı ama daha çok Türkçeden birçok sözün alıntılı olduğu alanlardır, üçüncüsünün de - kesin olmamakla birlikte - böyle bir şekil olduğu düşünülebilir. Nitekim *Türkçe Verintiler Sözlüğü*'nde Yunancadaki şekillerin yanı sıra, Arapçadaki 'm'li şekillerin Türkçeden alıntı olduğu kaynaklara dayanarak gösterilmektedir (Karaağaç 2008: 592).

maydanoz Maydanozgillerden, 50-80 cm. yükseklikte, ufak yeşil yapraklı, özel koku iki yıllık otsu bir bitki (TS).

Ar. māydanūs, ma'danūz, ma'adnūs "maydanoz" (Muh. 210; ŞY 326).

Erm. maydanos "maydanoz" (Aç. 227).

Bul. magdanóz, maydanoz "maydanoz"; magdanozlíya "maydanozlu" (Mik. 18; Mey. 253; Gab. 462; Alf. 174).

Srp. majdónos, majdónoz “maydanöz”
(Mik. 18; Škal. 443).

Arn. majdanöz, majdanos, magdanos,
bagdanos, balldanos “maydanöz” (Mik.
18; Mey. 253; Bor. 87).

Yun. maidanós, madanós “maydanöz”
(Mik. 18; Alp. 12; Geor. 141, 142).

Eren de Rumcadaki *mayntanos* ve *maydanos* şekillerinin Türkçeden alıntılandığını söylemiştir (Eren 1999: 290). Şu hâlde Türkçedeki *maydanöz*ün kökeninin Rumca¹ *makedonēsi* (μακεδονήσι) olduğu bir kere daha anlaşılacaktır: *makedonēsi* > **magedenos* > *mağdenos* / *mağdenos* / *mādenos* / *mādenoz* > *magdanos* > *mağdanos* / *mağdanöz* > *maydanos* / *maydanöz*.

Arapçadaki m’li şekiller Türkçeden alıntı olduğuna göre, *maydanöz*ün kökeninin Arapça *bakdūnis* ya da *bakdūnas* olamayacağı ses yapısına bakıldığında hemen anlaşılabilir. Şöyle ki:

1. Türkçedeki Arapça alıntılarının hiçbirinde ilk seste b- > m- değişikliği olmamıştır: *badire*, *baharat*, *bakliyat*, *bamya*, *beyanat*, *beynelmîlel*, *bukalemun*, *büh-tan*, vs.

2. *akide* > *ağda* sözü dışında (Eren 1999: 3, 6), ‘k’ sesi, ölçünlü dildeki hiçbir Arapça alıntıda tonlulaşım surekileşmemiştir: *akıbet*, *akraba*, *akran*, *bakaya*, *dikkat*, *ikamet*, *makale*, *mukallit*, *tekabül*, vs.

3. Türkçedeki Arapça alıntılarının kök hecesi ünlüsünde genişleme (u > o / ö) görülmektedir: *subbat* > *sobbet*, *tubmat* > *töbmet*, *umr* > *ömür*, vs.

Ancak ölçünlü dildeki Arapça alıntılarının sonraki hecelerinde bu değişiklik genellikle olmamaktadır: *ankebut*, *bukalemun*, *bububat*, *busus*, *makbul*, *meşrubat*, *mubteris*, vs.

Bazı sözlüklerde ve yine o *amatör sözlükte* kökeni Arapça gösterildiği için böyle bir genişlemenin olduğu bir söz olarak *bornoz* akla gelebilir. Ancak Tietze, ses özelliğini açıklar bir şekilde bu sözün Türkçeye Fransızca aracılığıyla geçtiğini göstermekte (Tietze 2002: 372):

bornoz ‘banyodan çıkarken kullanılan havlu rop’ < Fr. *burnous* a.m. < Ar. *burnus* ‘erkeklerin kukuletalı uzun sokak kıyafeti’ < EYun. *βίρροϋ* [birros] < Lât. *birrus* ‘kukuleteli manto’. Yun. müzekker eki -os için b. *aforos* □¹. * *Macit’in bornozu üzerimdeyken yatağa uzanmak istiyorum*. (Z. Ankara 1991 s. 101).

¹ Rumca ve Yunanca farkı için bkz.: Öner 2008.

4. Burada süreklileşen ‘ğ’ sesinin gırtlaksıllaşmasıyla (*glottalisation*) *mā’denos* (معدنوس) ve *mā’denoz* (معدنوز) şekillerinin ortaya çıktığı (ğ > ğ̣ > ڨ) ve bu ses değişmesi sayesinde ve Arapça *mī’de* (معدة) sözünün etkisiyle, sözün kökeninin *mī’de-nüvāz* (معدة نواز) ‘mide okşayan’ gibi birleşik bir söz olduğu şeklinde bir halk etimolojisi (Korkmaz 1995: 280) de yapıldığı anlaşılmaktadır. İkincil bir ses olan ‘ڨ’ Türkçenin ses yapısında olmadığından, Arapça alıntılarının söylenişinde genellikle komşu ünlünün uzunlaşmasına yol açar ya da ender olarak h’ye dönüşür; ancak bir yarı ünlüye değişmez: *mā’lum* > **mālum*, *tā’kīb* > **tākip*, *mī’de* > **mīde*, *mevkī* > *mevkī*, *tālī* > *tālīb*, vs.

Sözün kökenin Makedonya’yla ilgiliyse, adlandırdığı otun en çok ve en iyi Makedonya’da yetişmesinden ibaret. Bu yüzden *Macedonicum* diye de adlandırılmış, İtalyancada *petrosello macedonico* da denmiş (Meyer vd. 1999: 506). Tahmini olarak miladın ilk yüzyılında yaşamış ve şifalı bitkiler hakkında beş ciltlik bir kitap da yazmış olan botanikçi Pedanius Dioscorides’ten beri bu ota ‘*Makedonya otu*’ denildiği bilinmektedir (Andrews 1949: 97).

Sonuç olarak, Arapça ve Türkçe bu otun adını farklı yollarla ve farklı zamanlarda kaynağından öğrenmiş olmalıdır. Bu yüzden de Arapçadaki sözlerle Türkçedeki söz birbirlerinden farklı özelliklerdedir. Elbette Arapça ile Türkçe bu sözün karşılıklı olarak alıntılanmıştır da. Ancak alıntılanma yönünün, Arapçadan Türkçenin güney ve doğu ağızlarına, Türkçeden de Arapçanın Türklere ve Türkçeye komşu bölgelerdeki yazı dillerine doğru olduğu anlaşılmaktadır ve Türkçedeki *maydanozun* kökeni - *amatörlerin* değil, *uzmanların* dediği gibi - Rumca *makedonēsi* (μακεδονήςσι) sözüdür.

Kaynaklar

- Ahmet Vefik Paşa, (2000), *Lehce-i Osmânî*, hzl.: Recep Toparlı, Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara.
- Andrews, Alfred C. (1949), “Celery and Parsley as Foods in the Greco-Roman Period”, *Classical Philology*, vol.: 44, no.: 2 (Apr., 1949), s. 91-99.
- Belot, Jean Baptiste (1929), *Al-Farâ'id-al Durriyya (Vocabulaire Arabe-Français)*, 14e éd., Imprimerie Catholique, Beyrouth.
- Catafago, Joseph (1858), *An English and Arabic Dictionary - in two parts*, London.
- Clarity, Beverly E. vd. (2003), *A Dictionary of Iraqi Arabic: English-Arabic, Arabic-English*, Georgetown University Press, Washington.
- DS-II: *Derleme Sözlüğü*, II. cilt, 2. baskı, Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara 1993.

- DS IX: *Derleme Sözlüğü*, IX. cilt, 2. baskı, Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara 1993.
- Eren, Hasan (1999), *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Ankara.
- GA-1: Genel Ağ-1: <http://www.tdkterim.gov.tr/seslisozluk/>
- GA-2: Genel Ağ-2: http://www.uni-graz.at/~katzer/germ/Petr_cri.html (21.4.2009).
- Grönbech, Kaare (1992), *Kuman Lebçesi Sözlüğü - Codex Cumanicus'un Türkçe Sözlük Dizi*, çev.: Kemal Aytaç, Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara.
- Harrell, Richard S. vd. (2004), *A Dictionary of Moroccan Arabic: Arabic-English/ English-Arabic*, Georgetown University Press, Washington.
- Karaağaç, Günay (2008), *Türkçe Verintiler Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara.
- Kestelli, Raif Necdet (2004), *Resimli Türkçe Kamus*, hzl.: Recep Toparlı, Belgin Tezcan Aksu, Canan Selvi Kanoğlu, Seyfullah Türkmen, Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara.
- Kieffer, Jean Daniel - Bianchi, Thomas Xavier (1837), *Dictioannaire Turc-Français*, Tome Second, Imprimerie Royale, Paris.
- Korkmaz, Zeynep (1995), "Halk Etimolojisi ve Folklor", *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, I. cilt, Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara, s. 274-281.
- Meninski, Franciscus à. Mesgnien (2000), *Thesaurus Linguarum Orientalium Turcicae - Arabicae - Persicae - Lexicon Turcico - Arabico - Persicum*, III. cilt, yay. hzl.: Mehmet Ölmez, Simurg yayınları, İstanbul.
- Meyer, Frederick Gustav, Emily E. Trueblood, John L. Heller (1999), *The Great Herbal of Leonhart Fuchs*, Vol. I: Commentary, Stanford University Press, Stanford, CA.
- Mutçali, Serdar (1995), *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık, İstanbul.
- Öner, Mustafa (2008), "Türkçede Rumca ve Yunanca Alıntılar Üzerine", *III. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı (25-28 Eylül 2008) Bildiri Kitabı*, Lefke Avrupa Üniversitesi yayınları, KKTC, s. 293-299.
- Önler, Zafer (1990), "XIV. ve XV. Yüzyıl Anadolu Türkçesi Botanik Terimleri", *Journal of Turkish Studies-Türklük Bilgisi Araştırmaları*, vol. 14: Fahir İz Armağanı, s. 357-392.
- Püsküllüoğlu, Ali (2006), *Türkçe Deyimler Sözlüğü*, 3. baskı, Arkadaş yayınları, Ankara.
- Redhouse, James (1978), *A Turkish and English Lexicon*, Constantinople 1890'dan tıpkıbasım, Çağrı yayınları, İstanbul.
- RTS: *Resimli Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara 1977.

- Sarı, Mevlüt (1984), *El-Mevarid: Araçça-Türkçe Lûgat*, İpek yayınları, İstanbul.
- Steingass, Francis Joseph (1993), *Arabic-English Dictionary*, reprint London 1884 ed., Asian Educational Services, New Delhi.
- Stowasser, Karl - Ani, Moukhtar (2004), *A Dictionary of Syrian Arabic: English-Arabic*, Georgetown University Press, Washington.
- Şahin, Hatice (2007), “Câmi‘ü'l-Fürs Örneğinde XVI. Yüzyıl Bitki İsimleri”, *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları*, volume 2/2 Spring 2007, s. 570-602.
- Şemseddin Sami (1989), *Kâmûs-ı Türkî*, 3. baskı, Çağrı yayınları, İstanbul.
- Tietze, Andreas (1955), “Griechische Lehnwörter im anatolischen Türkisch”, *Oriens*, vol.: 8, no.: 2 (Dec. 31, 1955), s. 204-257.
- _____, Andreas (2002), *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*, cilt 1: A-E, Simurg yayınları, İstanbul-Wien.
- TS 1998: *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara 1998.
- TS 2005: *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara 2005.
- Wehr, Hans (1976), *A Dictionary of Modern Writing Arabic*, ed. J. Milton Cowan, 3rd ed., Spoken Languages Services, New York.
- Wortabet, John- Porter, Harvey (2003), *English-Arabic and Arabic-English Dictionary*, reprint Cairo 1913 ed., Asian Educational Services, New Delhi.
- Zenker, Julius Theodor (1979), *Türkisch-arabisch-persisches Handwörterbuch*, Georg Olms Verlag, Hildesheim / New York.